יציאת מצרים כיסוד התורה - שיעור 1 - שיטת הרמב"ם (אודיו, יידיש) (תורגם אוטומטית) | תמלול וסיכום מתורגם

Hebrew

תורגם אוטומטית

סיכום השיעור

סיכום זרימת הטיעון: שיטת הרמב"ם בטעמי המצוות – פסח, סוכות, והחילוק עם הרמב"ן על יציאת מצרים

א. הקדמה: חלוקת הרמב"ם בטעמי המצוות

הרמב"ם מציב עקרון יסוד שלפיו למצוות שני מטרות עיקריות:

1. **תיקון הנפש** – ללמוד דעות נכונות (אמונות/השקפות)
2. **תיקון הגוף** – המתחלק לשניים:

- מידות טובות (תכונות אופי אישיות)

- תיקון החברה (חברה מתפקדת)

הרמב"ם מדגיש בתוקף שמצוות ל**תיקון הנפש** (דעות נכונות) הן **הכוונה ראשונה** – המטרה העיקרית – אף שגם האחרות חשובות. כלומר: המטרה האמיתית של התורה היא להביא את האדם לדעות נכונות, וכל השאר – מידות, חברה – חשוב אך משני.

ב. פסח וסוכות – לשניהם יש "דעה" ו"מידה"

הרמב"ם רוצה להראות שגם לפסח וגם לסוכות יש **שתי שכבות**:

- **דעה** (אמונה המתפרסמת)

- **מידה טובה** (תכונת אופי המתפתחת)

ה"דעה" של פסח:

הרמב"ם אומר: **"לזכור אותות מצרים ואותותם לדורות"** – לזכור את הנסים של מצרים.

דיוק חשוב: הרמב"ם **אינו אומר** מה לומדים מהנסים. הוא אינו אומר איזו דעה מוכחת על ידי יציאת מצרים. זוהי **שתיקה מודעת** – יש לשים לב לכך, שכן זה יהפוך מאוחר יותר לנקודת מפתח בכל הניתוח.

ה"דעה" של סוכות:

במקביל לפסח – לזכור את נסי המדבר.

ה"מידה" של שניהם (פסח וסוכות – אותה מידה):

הרמב"ם אומר: **"שיהא אדם זוכר ימי הרעה בימי הטובה, ויביאנו זה להודות להשם וישכון במידת הענוה והשפלות"** – שהאדם יזכור בימים טובים את הימים הרעים, מה שמביא להודיה לה' ולמידת הענוה.

מעשית:

- **פסח:** אוכלים מצה ומרור – נזכרים שפעם לא היה לחם – מודים לקב"ה על הלחם שיש עכשיו.

- **סוכות:** יושבים בסוכה – נזכרים שפעם לא היה בית – מודים לקב"ה על הבית.

חידוש חשוב: פירוש הרמב"ם למצה ומרור הוא **לא** שהם "זכר" (זיכרון סמלי) ליציאת מצרים במובן היסטורי, אלא **תרגיל במידות** – לפתח את מידת ההכרת הטוב דרך ניגוד בין המצב הקודם למצב הנוכחי.

ג. [סטייה צדדית:] חמץ בפסח – פרק מ"א

הרמב"ם שואל בפרק מ"א (על הלכות עונשים): מדוע יש **כרת** על חמץ בפסח? הוא משווה שני איסורי אכילה זמניים – אכילה ביום כיפור וחמץ בפסח. כלל הרמב"ם: דבר שקשה (לשמור) צריך עונש גדול יותר.

הרמב"ם מביא שם גם שיציאת מצרים היא **"פינת התורה"** – אבן פינה של התורה – המפרסמת דעה מסוימת. אבל **שוב** – הוא אינו אומר במפורש **מהי** הדעה. זה מתאים לאותו דפוס של שתיקה מודעת שכבר הוצג לעיל.

ד. השיטה הכללית של הרמב"ם: מצוות כ"סימנים" (אותות/מנגנוני פרסום)

ההשקפה הכללית של הרמב"ם על טעמי המצוות היא:

אין מצוה שהיא מטרה בפני עצמה. אפילו **שבת** – שהיא השלישית מעשרת הדברות, חשובה ביותר, עם עונש סקילה – היא **אות** (sign), דרך לפרסם דעה.

שבת כדוגמה:

הרמב"ם (מורה נבוכים ח"ב פרק ל"א) אומר:

- שבת מפרסמת את **חידוש העולם** (שהקב"ה ברא את העולם).

- "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ" – כך שבת פועלת כפרסום.

- משה רבינו עצמו הרג מישהו על שבת – ראיה חזקה נוספת לחשיבות השבת.

- הרמב"ם מצטט את הכלל: **"דעות שאין להם מעשים המשרישים אותם ומפרסמים אותם... אינן בנות קיימא"** – דעות ללא מעשים שמפרסמים ומפיצים אותן, אינן מתקיימות.

כלומר: מצוות הן **מעשים** המשמשים **מנגנוני פרסום** לדעות. שבת = פרסום לחידוש העולם. פסח = פרסום ל... (הרמב"ם משאיר פתוח). סוכות = פרסום לנסי המדבר.

נקודת המפתח: מצוות הן **לא** המטרה, אלא **הכלי** – הדרך שבה דעות נטועות ומתפשטות בעולם.

ה. החילוק העיקרי: רמב"ם מול רמב"ן על יציאת מצרים

זהו **הטיעון המרכזי** של כל השיעור:

שיטת הרמב"ן (סוף פרשת בא, ועוד):

- יציאת מצרים היא **הוכחה/ראיה עצמאית** שהקב"ה מנהיג את העולם, שולט על העולם.

- עמוק יותר: **הדרך שבה יהודים יודעים שיש אלוקים** היא מיציאת מצרים.

- יציאת מצרים **מלמדת אותנו** אמונות יסודיות – השגחה, נסים, וכו'.

- במילים אחרות: יציאת מצרים היא **המקור** של האמונה.

שיטת הרמב"ם:

- יציאת מצרים (והזכר דרך פסח) היא **דרך לפרסם** אמונה כבר קיימת – **לא** המקור של האמונה עצמה.

- כשם ששבת היא "אות" לחידוש העולם, כך פסח הוא "אות" ל... משהו.

- **הרמב"ם אף פעם לא אומר** שיציאת מצרים **מוכיחה** משהו, או שלומדים מיציאת מצרים יסוד באמונה.

- **הרמב"ם אף פעם לא אומר** את כל ה"דרשה" שהרמב"ן אומר – שיציאת מצרים מלמדת אותנו השגחה, נסים, וכו'.

הטענה החזקה:

כלל לא ברור שהרמב"ם בכלל סבר שיציאת מצרים קשורה ליסוד באמונה במובן של הרמב"ן. יכול להיות שכאשר הרמב"ם אומר "זכור יציאת מצרים" הוא מתכוון **כפשוטו** – פשוט לזכור את ההיסטוריה, כ**הכרת הטוב** (תודה), שהיא הכנה למידת ההודיה לקב"ה על ההוצאה ממצרים, ההגנה במדבר, וכו'. – אבל **לא** הוכחה למציאות ה' או להשגחה.

ו. ראיה לחילוק: "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים"

מוזכרות שלוש ראיות לחילוק, אך רק הראשונה מפורטת:

ראיה #1: "אנכי ה' אלקיך"

- הרמב"ם **חידש** ש"אנכי ה' אלקיך" היא **מצוה** – מצוות האמונה/ידיעת ה'.

- הפסוק אומר "אנכי ה' אלקיך **אשר הוצאתיך מארץ מצרים**" – יציאת מצרים נמצאת כאן **כדי להגיע** ל"אנכי ה' אלקיך", לא להיפך.

- זה תומך בנקודה שיציאת מצרים היא **דרך/כלי** למטרה (ידיעת ה'), לא המטרה עצמה. אצל הרמב"ן היינו אומרים שיציאת מצרים **מוכיחה** ידיעת ה'; אצל הרמב"ם יציאת מצרים היא **אמצעי** ל**פרסם** ידיעת ה' שעומדת בפני עצמה.

(הראיה השנייה והשלישית אינן מפורטות בחלק זה של השיעור.)

הבהרת המבנה העיקרי:

```
תיקון הנפש (דעות) ← מטרת התורה העיקרית (כוונה ראשונה)
↑
מצוות = מנגנוני פרסום (אותות) לדעות
↑
שבת → מפרסמת חידוש העולם
פסח → מפרסם... [רמב"ם משאיר פתוח]
סוכות → מפרסם נסי מדבר
↑
+ מרכיב מידות (הכרת הטוב, ענוה) – דרך ניגוד בין זמנים רעים וטובים
```

החילוק העיקרי:

רמב"ם: יציאת מצרים = דרך/כלי לפרסם דעה

רמב"ן: יציאת מצרים = מקור/הוכחה של הדעה עצמה

```
```

תמלול מלא

שיטת הרמב"ם על יציאת מצרים: פרסום של אמונה, לא הוכחה

חלוקת היסוד של הרמב"ם בטעמי המצוות

תיקון הנפש פירושו ללמוד דעות נכונות, תיקון הגוף פירושו, אפשר לחלק לשני דברים:

- או שיהיו לאדם מידות טובות

- או שהחברה, תיקון החברה, העולם יהיה מתוקן

והרמב"ם מדגיש מאוד שיש, צריך לחלק שיש מצוות שהן לכוונה הראשונה, כלומר לתיקון הנפש, ויש שהן רק לתיקון הגוף. וצריך לדעת זאת היטב, אבל לרמב"ם בעיקר חשובות המצוות שהן לתת את הדעות הנכונות, וכן הלאה. אבל גם האחרות חשובות.

פסח וסוכות: הדעה והמידה

אומר הרמב"ם כך, את שניהם רצה למצוא הן בסוכות והן בפסח, שיש להם הן דעה, כלומר יש איזו אמונה שהימים טובים מפרסמים, מובן שזו לא ממש מצוות אמונה, זה כמו שהרמב"ם מבאר בקטע על שבת, כדאי ללמוד אותו, זה, לא נעשה זאת עכשיו, זה לא ממש לעשות תעמולה, אבל עושים פסח, אף אחד לא יודע על האמונה של פסח. פסח בא ללמד דעה מסוימת, אמונה מסוימת. וגם בא ללמד מידה טובה מסוימת.

הדעה של פסח

ומהי הדעה של פסח? אומר הוא, "לזכור אותות מצרים ואותותם לדורות". זה לא פירוט גדול, שצריך לזכור את הנסים של מצרים. אבל נהיה מדייקים מיד, חשוב לדעת מה הוא לא אומר. כלומר, הדעה של פסח היא לא... ומהם האותות במצרים? ומה אז? מה אני לומד מזה? מהי הדעה שלומדים מהנסים במצרים? הוא לא אומר. ושמים לב שהוא לא אומר.

הדעה של סוכות

והדעה של סוכות, זה מעניין מה הרמב"ם אומר, זה טוב לדעת גם לסוכות. כמו שפסח הוא לזכור לדורות את נסי יציאת מצרים, וסוכות הוא לזכור את נסי המדבר. והוא דן בעניני כבוד ואיני יודע מה עוד, אבל זה פשט הרמב"ם על סוכות.

המידה של פסח וסוכות

זה העניין של הדעת של פסח, יש כאן מידה. המידה היא "שיהא אדם זוכר ימי הרעה בימי הטובה, ויביאנו זה להודות להשם וישכון במידת הענוה והשפלות". כלומר, זה דבר שנוגע למידות, זה לא עצם המציאות שזה פרסום, אלא אוכלים מצה ומרור כדי לזכור מה היה. לכאורה אותו דבר סוכה, יוצאים מהבית, הולכים לסוכה כדי להיזכר שפעם היו במדבר ולא היה להם בית, ואחר כך הגיעו לארץ ישראל ויש להם טוב לאכול. זו כל המידה טובה של פסח וסוכה.

במילים אחרות, הרמב"ם לומד שהמשמעות של המצה, כמו שכתוב שאוכלים מצה ומרורים, ו"שאכלו אבותינו במצרים" היא המשמעות של המצה, שאוכלים מצה ומרור "שמורה על ענייננו במצרים", אין המשמעות שזה חלק מהזכר ליציאת מצרים, שצריך לעשות כזכר לזה וזכר לזה, אלא המשמעות היא שאדם יהיה לו המידה טובה לזכור בימי טובה ימי הרעה, כי אדם מתרגל למצבים הטובים שלו ושוכח שפעם היה רע. ממילא סוכות הולכים לסוכה, נזכר שפעם היה במדבר, ויכול להודות להקב"ה שיש לו ברוך השם בית. אותו דבר פסח, אוכל מצה, יכול להודות להקב"ה שיש לו ברוך השם לחם. זה פירוש הרמב"ם על המידה של פסח וסוכה, ששניהם אותו דבר.

הסיבה לכרת על חמץ בפסח

אותו דבר אומר הרמב"ם בקטע נוסף בפרק מ"א, כשהוא מדבר שם על שאלה אחרת שאמרנו קודם, איזה סוג, למה למצוות מסוימות יש עונשים מסוימים, אותו פרק הוא על הלכות עונשים. אומר הוא, למה יש כרת על חמץ בפסח? שני סוגי מאכלים נאסרו זמנית, מי שאוכל ביום כיפור ומי שאוכל חמץ. פסח מקבל כרת. אומר הרמב"ם שם, אני כבר לא זוכר מה כתוב שם. אומר הוא, למה? הוא לא מדבר על קרבן פסח, הוא מדבר על אכילת חמץ בפסח. על קרבן פסח צריך לעיין במקום אחר. אומר הוא גם

שהסיבה היא, כלומר עוד סיבה, כי יש צד, לרמב"ם יש כלל שכל דבר שקשה צריך לעשות עונש גדול יותר.

יציאת מצרים כ"פינת התורה"

ולמה ואיך יאמין בו, למען ישמעו ויחזקו דעה שהיא פינת התורה, שלא מציאות מצרים נפלאות. יש איזה דבר שנקרא פינת התורה? כלומר, במילים אחרות, שיציאת מצרים מפרסמת איזו דעה שהיא פינת התורה. מהו העניין של יציאת מצרים?

המבט הכללי של הרמב"ם על טעמי המצוות

אז זה מה שהרמב"ם אמר. עכשיו אני רוצה להעיר כאן שצריך לדעת היטב מה הרמב"ם מתכוון כשהוא עושה זאת. כלומר, יש את המבט הכללי של הרמב"ם על כל טעמי המצוות. יש דבר שאמרת, שקוראים לו המטרה השנייה או הכוונה הראשונה, כלומר תיקון הנפש, כלומר הדעות האמיתיות. מהי המטרה האמיתית של התורה? ורוב תורה, רוב מצוות אינן ממש זה. זו אולי מצוה אחת, או אני יודע, אולי צריך להיות מדייק מאוד בדיוק מה זה. אבל רוב תורה באה לפרסם את זה, לעשות רעש סביב זה. נקרא את הקטע על שבת אז.

שבת כדוגמה לפרסום

הרמב"ם מדבר על שבת, למה שבת כל כך חמורה? בפרק חלק ב' פרק ל"א, אומר הוא, "כבר ידעת טעם סקילה". לא רק שיש סקילה, זה מעניין, הוא אומר שמשה רבינו כבר הרג מישהו לכבוד שבת. הוא אומר שזו ראיה גדולה יותר מאשר סתם שיש סקילה. כלומר, יש הרבה סקילות אחרות שמשה רבינו לא עשה בעצמו. הוא אומר ש"ידיעת אמת מתוך דבריו". אתה כבר יודע ממה שחז"ל מספרים, "שדעות אין להם מעשים המשרישים אותם ומפרסמים אותם ומציגים אותם בציבור אינן בנות קיימא". הדעות שאין להן מעשים שמשרישים את הדעות, לא קיימות יותר, אף אחד לא יזכור אותן יותר.

"ובין הדעות שהקב"ה רוצה שנכבד את השבת, להנחיל ירושה את עיקר חידוש העולם, ולפרסם את יציאת כל האנשים בבת אחת". ועל זה, הטעם, ועל זה אומרים "כי ששת ימים עשה ה'". זו הדרך שבה שבת מפרסמת את הענין של חידוש העולם. כל הפרק עומד בפרקים של חידוש העולם, והרמב"ם רוצה להוכיח מזה שחידוש העולם הוא דבר חשוב מאוד.

מצוות כ"סימנים" – לא מטרות בפני עצמן

זו דרכו של הרמב"ם. הרי אמרתי שאגיע בקרוב למה שהוא אומר על יציאת מצרים. זו דרכו של הרמב"ם להסתכל על כל המצוות. כלומר, לא שהמצוה בפני עצמה היא איזו מטרה. אפילו יום השבת אינו הנקודה בפני עצמה, אפילו אם שבת היא השלישית מעשרת הדברות וזה חשוב בצורה יוצאת דופן, אבל זו דרך לפרסם. במילים אחרות, שבת היא סימן גדול, ולא רק שבת, גם פסח, גם כמעט כל מצוה אחרת. זה סימן. לא כתוב כלום, כתוב "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ". אתה צריך לדעת שזו הדרך שבה מפרסמים על ידי עשיית שבת.

ההבדל בין רמב"ם ורמב"ן על יציאת מצרים

במילים אחרות, אני רוצה להיות מדייק במילים, זה שונה מאוד מאיך שאנשים אחרים הולכים להבין, בעיקר הרמב"ן. צריך ללמוד את זה ביחד. צריך לעיין ברמב"ן כדי לראות. הרמב"ן הולך לומר שיציאת מצרים אינה איזו דרך, במילים אחרות, מה שעושים פסח, רוצה לומר הרמב"ן, שעל כל פנים יציאת מצרים, בואו נחשוב על פסח אחר כך. יציאת מצרים אינה איזה מעשה שמספרים כדי שדרך זה תזכור שהייתה יציאת מצרים. הרמב"ם אף פעם לא אומר מה צריך לעשות כשזכרת שהייתה יציאת מצרים. רק תבין את זה.

שיטת הרמב"ן

אם הרמב"ן היה אומר שיציאת מצרים היא ראיה, איזה גילוי מסוים, איזה הוכחה, איזו הוכחה שהקב"ה מנהיג את העולם, הקב"ה שולט על העולם, או אפילו יותר עמוק, אפשר אפילו לומר שהרמב"ן היה אומר שהדרך שבה אנו יודעים שיש אלוקים, הדרך שבה יהודים יודעים שיש אלוקים, היא מיציאת מצרים.

הרמב"ם אף פעם לא אומר כך

והרמב"ם אף פעם לא אומר כך. הרמב"ם מסתכל על זה שיציאת מצרים, או זכר יציאת מצרים, הפסח, הוא דרך מסוימת שבה אפשר לפרסם את האמונה של... של... של... כמו שבת חידוש העולם, או איני יודע מה. הוא אף פעם לא אומר מה ל... כלומר אפילו כשהוא אומר את הדעות של פסח, אני מתכוון שפשוט לזכור את ההיסטוריה. זה בכלל לא ברור, אני בכלל לא משוכנע שהרמב"ם בכלל הסתכל על זה שיציאת מצרים יש לה איזה שייכות לאיזה יסוד, איזה יסוד של אמונה.

האפשרות שהרמב"ם מתכוון כפשוטו

יכול להיות סתם שכשהוא אומר שהדעת של פסח היא שצריך לזכור יציאת מצרים, יכול להיות שהוא מתכוון כפשוטו. יכול להיות שהוא מתכוון פשוט שיש מצוה של הכרת הטוב, והמצוה, במילים אחרות, זו הכנה לכך שאפשר לעשות אולי את הדבר השני שהוא מידה, שאפשר להודות להקב"ה שהוא הוציא אותנו ממצרים, שהוא הגן עלינו במצרים, שהוא הגן עלינו במדבר, משהו כזה. הוא אף פעם לא אומר, זה... אפשר להיות מדייק שהרמב"ם אף פעם לא אומר מה, והוא אף פעם לא מדבר על כל הדרשה שכל אחד יודע מהרמב"ן בסוף פרשת בא ובמקומות אחרים, שיציאת מצרים מלמדת אותנו משהו. זה אף פעם לא הנוסח של הרמב"ם, וזה כמעט בפירוש שהרמב"ם שואל על זה.

ראיות להבדל זה

מהי הראיה הגדולה שלי? כי הפסוק, בואו נאמר הפסוק, בואו נאמר שתי ראיות גדולות שאני מרגיש שזו ראיה לכך. יש שלוש, ואחר כך יש שלישית.

ראיה #1: "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים"

קודם כל, הפסוק "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", שממנו למד הרמב"ם, שמזה רואים שיציאת מצרים היא כדי להגיע ל"אנכי ה' אלקיך". רואים שהמצוה היא, כמו שיודעים אם לומדים, שהרמב"ם חידש ש"אנכי ה' אלקיך" היא מצוה. זו מצוות האמונה, של ידיעת ה'. וממילא הרמב"ם הבין שזו מצוה.